

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ Й ПРОВЕДЕННЯ ВІЗИТІВ НА ВИСОКОМУ І НАЙВИЩОМУ РІВНЯХ В УКРАЇНІ Й КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**COMPARATIVE ANALYSIS OF THE ORGANIZATION AND CONDUCT OF VISITS AT HIGH AND HIGHEST LEVELS IN UKRAINE AND EUROPEAN UNION**

Іванушкін Є.О.,

*старший викладач кафедри організації**державної охоронної діяльності та безпеки**Інституту Управління державної охорони України**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

У статті розглянуто основні категорії візитів перших осіб держави, проаналізовано порядок організації й проведення візитів в Україні й країнах Європейського Союзу (на прикладі Італії). Зазначені головні аспекти в галузі дипломатичного протоколу й церемоніалу. Пояснюється зміст понять «протокол» і «церемоніал». Автор звертає увагу на правильність організації в сфері дипломатичного протоколу й важливість знання протокольних правил для всіх фахівців у сфері дипломатії.

Ключові слова: державні візити, міжнародні візити, міжнародна й українська дипломатія, державний протокол і церемоніал, формат візиту.

В статье рассмотрены основные категории визитов первых лиц государства, проанализирован порядок организации и проведения визитов в Украине и странах Европейского Союза (на примере Италии). Указаны главные аспекты в области дипломатического протокола и церемониала. Объясняется содержание понятий «протокол» и «церемониал». Автор обращает внимание на правильность организации в сфере дипломатического протокола и важность знания протокольных правил для всех специалистов в сфере дипломатии.

Ключевые слова: государственные визиты, международные визиты, международная и украинская дипломатия, государственный протокол и церемониал, формат визита.

The article considers the main categories of visits of top officials, analyzes the organization and conduct visits to Ukraine and European Union (for example Italy). Main points of diplomatic protocol and ceremonial are listed. Explained the meaning of «protocol» and «ceremonial». The author draws attention to the correct organization in the field of diplomatic protocol and the importance of knowledge of protocol rules for all professionals in the field of diplomacy.

Key words: state visits, international visits, international and Ukrainian diplomats, state protocol and ceremony, visit format.

Постановка проблеми. Правила дипломатичного протоколу ґрунтуються на принципах. Відсутність загальноприйнятих норм в західноєвропейському протоколі в період розквіту монархій створювало основу для серйозних конфліктів, де за внутрішніми нюансами церемоніалу знаходились серйозні проблеми держав. В історії дипломатії відома кривава суперечка 1661 року між слугами іспанського посла Ваттевіля й французького посла д'Естена через місце в кортежі під час зустрічі шведського посла в Лондоні. За наказом короля Франції Людовіка XIV іспанський посол був покараний, і послам Іспанії було наказано в майбутньому поступатися дорогою послам Франції, інакше остання загрожувала війною [2, с. 53]. Тоді ж Людовік XIV вводить першу збірку правил етикету. Він фактично закладає його основу, і це допомагає створити одну із перших культурних країн – Францію. Саме історичні події й реалії викликали необхідність ввести такі норми й правила поведінки, які дали змогу з хаосу зробити впорядкованість, із ворожості – можливість нормальної комунікації. Норми дипломатичного протоколу склалися протягом тисячоліть і ввібрали в себе ті умовності й традиції, які відповідали інтересам встановлення й підтримання міждержавного спілкування.

Поняття «державний протокол» існує в практиці кожної країни. Правила дипломатичного протоколу ґрунтуються на принципах міжнародної ввічливості, тобто поваги до всього, що символізує державу. Дипломатичний протокол має міжнародний характер і в усіх країнах дотримується приблизно однаково, хоча в деяких з них можуть мати місце свої невеликі відмінності, які впливають із соціального ладу, національних і релігійних звичаїв [8, с. 15].

Атрибут протоколу – символічність. Ще з давнини між послами точилися суперечки за місце біля короля. Вже тоді було зрозуміло, що той, хто сидить по праву руку на прийомі в монарха, має більшу прихильність з його боку.

Церемоніал, у свою чергу – це суворе дотримання визначених формальностей. Жодна громадська інституція не обходилась без ієрархії, як і жодна цивілізація не існувала без церемоніалу.

Кожна держава має власну класифікацію візитів на високому й найвищому рівнях. Для європейської практики й для практики країн Співдружності Незалежних Держав характерні два критерії класифікації: за статусом особи, яка очолює іноземну делегацію (за складом учасників); за метою, значенням й особливостями проведення візитів.

За статусом особи, яка очолює іноземну делегацію, візити поділяються на візити на найвищому рівні й візити на високому рівні.

Візити на найвищому рівні – візити глав іноземних держав. Протокольні заходи за участю глав урядів іноземних держав проводяться із врахуванням конституційного устрою відповідної іноземної держави. У разі відсутності інституту президента (в державах із монархічним устроєм, парламентською формою правління) забезпечення візитів глав урядів здійснюється згідно з протокольними вимогами щодо прийому глави іноземної держави. До візитів на найвищому рівні відносять також візити делегацій на чолі з вищезгаданими особами.

Метою даної статті є проведення аналізу підготовки й організації таких візитів в Україні й країнах Європейського Союзу на прикладі Італії.

Висвітлення основного матеріалу дослідження. Італійська дипломатія нараховує кілька тисячоліть, має величезний досвід і традиції. Міжнародне право багато в чому зобов'язане італійським юристам. Латинська мова була до XVII – XVIII ст. світовою дипломатичною мовою, й до тепер латинські вислови вживають у дипломатії, дипломатичних документах, у виступах на конференціях. Італійці дуже пишаються своєю країною як колыскою науки, мистецтва й дипломатії, при спілкуванні з італійцями їхнє знання своєї історії й внеску в людську цивілізацію справляє

гарне враження, дозволяє створити сприятливу атмосферу доброзичливості. Про італійський характер дослідники пишуть так: «Італійці трохи експансивні, легко вступають у контакти, цінують культуру, музику, літературу інших народів. Італійці наполегливі, вони продовжують вважати себе великою державою першого рангу – «найкультурнішою державою світу» – і дратуються, коли їхні вимоги не виконуються». На Паризькій конференції 1919 року вони, наприклад, зажадали приєднати до Італії місто Джулія, і коли великі держави категорично відмовилися це зробити, прем'єр Орландо залишив конференцію. Скориставшись виходом Орландо, Рада трьох, у свою чергу, дозволила грекам зайняти Смірну. Італія прогала [6, с. 285].

Італійці ще за часів Венеції великої уваги надавали дипломатичним документам – звіти місій, характеристики політичних діячів допомагали їм контактувати за кордоном. Італійські дипломати регулярно отримували інформацію про ситуацію всередині власної країни, і можна сказати, що це також сприяло встановленню контактів. Загалом італійська дипломатична служба багато в чому була запозичена іншими країнами.

Італійські дипломати відзначаються витонченістю, але до їхніх позитивних якостей не належать акуратність, пунктуальність, вони можуть спізнитися на обід, вечерю, затримати зустріч і навіть не помітити цього. Вони вільно розпоряджаються часом.

Знавці Італії, які працювали в цій країні, відзначають, що італійці дружньо налаштовані до іноземців. У них немає такого расистського настрою, як у французів щодо арабів.

Італійським дипломатам не дозволяється вступати до політичних партій, тому в бесідах з ними ніколи не запитуйте, до якої партії вони належать чи за яку партію вони голосували. Вони будуть шоковані й у кращому випадку дадуть вам таку відповідь: «Ми служимо державі» [4, с. 36].

На контакти, в тому числі сімейні, домашні, вони йдуть легко. В Італії виявляється особлива повага до дітей. Тому, вітаючись зі знайомими, спочатку довідуйтеся про здоров'я дітей, а потім – про здоров'я дорослих. Чоловіки цінують руку жінкам і при зустрічі, і прощаючись. Італійці люблять виговоритися. Не перебивайте їх.

До недоліків деяких італійських дипломатів варто віднести те, що вони, обіцяючи що-небудь, не завжди дотримуються свого слова [6, с. 286–287].

Їжа в них – предмет культури. За столом можуть вестися й серйозні переговори. Обід іноді триває 2–3 години. Міцні напої тут п'ють рідко. Однак без місцевого вина не минає жоден обід. Виголошувати довгі тости в Італії не прийнято. Перед тим, як осушити келихи, вимовляють «чин-чин». За столом не цоканються [5, с. 124].

Відвідуючи церкви, необхідно бути скромно одягненими. Жінки не повинні одягати в церкву плаття з короткими рукавами чи з декольте, залишатися з непокритою головою.

Відстань при бесіді – близька [7, с. 192].

Ватикан є особливою державою, адже це – центр Католицької церкви, яка здійснює свою діяльність у світовому масштабі. У світі налічується понад мільярд католиків. Але річ не лише в цьому. Святий Престол є визнаним носієм духовного лідерства. До слів Папи Римського дослухаються політичні лідери в усьому світі. Візит Папи до будь-якої з країн – завжди історична подія.

Європейські уряди дуже уважно ставляться до співпраці зі Святим Престолом. Україна, яка послідовно інтегрується до загальноєвропейських структур, добре усвідомлює це й вибудовує відносини з ним в дусі прозорості й взаємної довіри.

Аби уникнути будь-яких помилок, при підготовці до папських аудієнцій урядовці зазвичай контактують зі своїм посольством при Святому Престолі. Наприклад, По-

сольство США користується довідником ватиканського протоколу, де й розповідається, яким, власне, має бути «ватиканський дрес-код». Для чоловіків це буде чорний або темний (іншими словами, діловий) костюм з темною краваткою. Для жінок – чорна спідниця або сукня довжиною як мінімум до коліна, чорний верх – блуза або жакет із середнім або довгим рукавом (жодних брючних костюмів!), прості прикраси, темне закрите взуття, а також чорний капелюшок або мантилья-вуаль (на вибір).

Але Ватикан не вимагає беззастережно, щоб жінки були з покритою головою. Фактично Папський Дім (до 1968 р. – Папський Двір) повідомляє, що жодних формальних або специфічних вимог до вбрання протокол не висуває взагалі. Регент Папського Дому монсеньйор Паоло Де Ніколо розповів CNS, що будь-яке «пристойне вбрання, підібране з добрим смаком», вважатиметься доречним. Ось чому, коли жінки з країн Африки чи Азії вдягають складне або барвисте традиційне святкове вбрання на папські аудієнції, це не вважається грубою помилкою або модною забаганкою. Показовим є візит подружжя Кеннеді до Ватикану. Перед тим, як дружина президента мала відвідати Ватикан, Папа запитав, як він повинен звернутися до неї. Їй запропонували вибір – «пані дружина президента», «пані Кеннеді». Коли двері приймальні відчинилися, Папа зустрів її з розпростертими обіймами й вигукнув: «О, Жаклін, Ви прекрасні» [3, с. 14].

За метою, значенням й особливостями проведення візити вищих державних діячів в Україні поділяються на такі категорії:

- державний візит;
- офіційний візит;
- робочий візит;
- візит проїздом;
- неофіційний візит;

• візити високих посадових осіб, представників іноземних держав у статусі особистого гостя Президента, Голови Верховної Ради України або Прем'єр-міністра України.

Існує практика проведення зустрічей на найвищому рівні на терені третіх країн. У силу різних обставин, частіше за все – з політичних міркувань, сторони домовляються про проведення зустрічі на «нейтральній території». До числа таких зустрічей можна віднести Тегеранську зустріч 1943 року керівників антигітлерівської коаліції, низку зустрічей радянських, пізніше – російських і американських керівників, наприклад, Б.Єльцина й Б.Клінтона в 1996 році в Гельсінкі [1].

Категорія візиту й статус особи, яка очолює делегацію, визначають формат візиту – сукупність заходів ділового й протокольного характеру, включених до програми візиту, їх церемоніальний бік і рівень персональної участі в ключових елементах програми представників країни, яка приймає делегацію.

Державний візит в Україну здійснюється главами іноземних держав – президентами, монархами – й належить до найвищої категорії візитів. Державний візит має велике політичне значення й відзначається особливою урочистістю з обов'язковим складанням всіх церемоніальних почестей як під час зустрічі й прощань, так і під час інших заходів, передбачених програмою візиту. Існує правило, згідно з яким глава держави може прибути до країни із державним візитом лише один раз за час перебування при владі. Як правило, це його перший візит в країну. Державний візит – завжди важливий етап у взаємовідносинах двох країн, який має також важливе міжнародне значення. Державний візит передбачає як центральний елемент програми проведення політичних переговорів Президента України із главою іноземної держави, а також покладання іноземним державним діячем вінка до могили Невідомого солдата, державний обід на честь гостя й за його бажанням – відвідування театру. Програма державного візиту включає поїздку по країні. У разі прибуття глави іноземної

держави з дружиною для неї забезпечується окрема програма візиту.

У більшості випадків державний візит завершується підписанням заключних документів, у яких фіксується оцінка стану двосторонніх відносин, намічаються шляхи й конкретні заходи з поглиблення співробітництва між країнами, в деяких випадках може даватися оцінка певних міжнародних проблем. Окремими документами, що підписуються в результаті державного візиту, можуть бути довгострокові міжнародні документи, широкомасштабні угоди з конкретних питань двостороннього співробітництва.

Офіційні візити є однією із вищих категорій візитів в Україну офіційних діячів й іноземних делегацій. Така категорія візиту обирається, якщо політичний зміст візитів голів держав, парламентів, прем'єр-міністрів, міністрів закордонних справ виходить за звичайні робочі рамки.

Офіційний візит в Україну має велике політичне значення й передбачає як центральний елемент програми проведення політичних переговорів за участю особи відповідного становища з української сторони Президента України з главою іноземної держави, міністра закордонних справ зі своїм іноземним відповідником тощо, а також покладання іноземним державним діячем вінка до могили Невідомого солдата, офіційний обід, сніданок і за бажанням гостя – відвідування театру.

Ділова частина офіційного візиту глави держави не відрізняється від ділової частини державного візиту. Основні відмінності спостерігаються в протоколі проведення офіційної церемонії зустрічі, проводів. Так, при офіційному візиті є нижчим рівень зустрічаючих осіб на аеродромі, рівень супроводу делегації в усіх заходах програми, включаючи поїздку по країні, в меншій кількості вивіщуються державні прапори країни гостя й країни хазяїна, при виконанні гімнів обох країн не лунає салют націй. У деяких країнах, наприклад, Росії протокол визначає, що державний візит триває довше (три-чотири дні), ніж офіційний (два-три дні). Програма офіційного візиту включає поїздку гостя по країні.

В Україні за наявності відповідної домовленості глави іноземної держави, уряду можуть надаватися державна резиденція, автотранспорт, охорона. Під час зустрічі, проводів глави іноземної держави, уряду в аеропорту, вокзалі піднімаються державний прапор відповідної іноземної держави й державний прапор України. Від української сторони в зустрічі, проходах глави іноземної держави бере участь заступник міністра закордонних справ України. Офіційні протокольні заходи при цьому не передбачаються. Державний прапор відповідної іноземної держави над державною резиденцією, в якій розміщується глава іноземної держави, не піднімається, прапорці/штандарти на автомашині не встановлюються.

Під час проведення зустрічі, проводів керівників міжнародних організацій в аеропорту, на вокзалі піднімають-

ся прапор міжнародної організації (за його наявності) й Державний Прапор України. На основній автомашині встановлюються прапорець міжнародної організації й прапорець України, над резиденцією, в якій розміщується керівник міжнародної організації, піднімається прапор міжнародної організації. За наявності відповідної домовленості керівник міжнародної організації може бути прийнятий Президентом України, Головою Верховної Ради України, Прем'єр-міністром України, іншими посадовими особами. Візит Генерального секретаря ООН відбувається на рівні візиту глави уряду іноземної країни.

Прагнучи надати юридичну силу й іншим аспектам протокольної діяльності, перетворити їх на норми міжнародного права, була скликана наступна конференція, і в результаті зусиль у 1961 році узгоджена Віденська конвенція про дипломатичні зносини. З тих пір всі країни світу, разом із тими, що формально утримуються від приєднання до Віденської конвенції, дотримуються зафіксованих у ній норм, а всі протокольні служби враховують конвенцію у своїй діяльності. Протокольні норми чітко й обов'язково коректно дотримуються при встановленні дипломатичних відносин, організації й проведенні офіційних візитів, міжнародних конференцій і нарад, бесідах, переговорах, підписанні міжнародних договорів. Згідно з протокольними правилами здійснюється реагування на різного роду події, дотримується етикет гімну й державного прапору.

Висновки. Отже, проаналізувавши порядок організації візитів на найвищому рівні, ми можемо зробити висновок, що дотримання протокольних правил міжнародного спілкування є обов'язковим. Адаже їх нівелювання може привести до конфліктів між державами, напруженості та нанести збитки престижу країни. Дипломатичний протокол – не лише збірка правил і традицій, а ще й вміння їх використати. Це тонкий політичний інструмент дипломатії, який підпорядкований цілям зовнішньої політики. Він відображає стан політичних відносин між країнами, а його застосування впливає на стан відносин. Саме тому знання й правильне застосування порядку й правил організації й проведення візитів на найвищому рівні – індикатор дипломатичної кваліфікації, майстерності й рівня професійної й витонченої зовнішньої політики держави. Програма візитів до України глави іноземних держав, голів парламентів, урядів, міністрів закордонних справ затверджується відповідно Президентом України, Головою Верховної Ради України, Прем'єр-міністром України, міністром закордонних справ України. За наявності відповідних домовленостей керівник міжнародної організації може бути прийнятий Президентом України, Головою Верховної Ради України, Прем'єр-міністром України, іншими посадовими особами. Візит Генерального секретаря ООН відбувається на рівні візиту глави уряду іноземної країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Положення про Державний Протокол та Церемоніал України : Указ Президента України від 22 серпня 2002 року № 746/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/745/2002>.
2. Алексеев И.С. Искусство дипломатии: не победить, а убедить. – М. : Дашков и К, 2010. – 284 с.
3. Вуд. Дж., Серре Ж. Дипломатический церемониал и протокол – Изд. 2. – М.: Междунар. Отношения, 2011. – 416 с.
4. Калашник Г.М. Вступ до дипломатичного протоколу та ділового етикету: навч. посіб.. – К. : Знання, 2007. – 143с .
5. Резніченко В.І. Довідник-практикум офіційного, дипломатичного, ділового протоколу та етикету / Київська міська державна адміністрація. – К. : УНВЦ «Рідна мова», 2003. – 480с.
6. Ріяка В.О. Дипломатичний протокол: Навчальний посібник / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2006. – 134 с.
7. Руденко Г.М. Основи дипломатичного протоколу. – К. : Бліц– Інформ, 1996. – 184с.
8. Сагайдак О.П. Словник дипломатичного протоколу та етикету / Європейський ун-т. – К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2006. – 159 с.
9. Сагайдак О.М. Дипломатичний протокол та етикет [Текст] : Навчальний посібник / О.М. Сагайдак, 2005. – 259 с.
10. Сагайдак О.М. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи [Текст] : навчальний посібник / О. Сагайдак, П. Сардачук, 2008. – 295 с.
11. Снігинський В.В. Діловий етикет у міжнародному бізнесі: навч. посіб. / В. Снігинський, Н. Завальницька, О. Брух, 2009. – 287 с.